

З А С Н У В А Н Н Я
Р Б Р Б Я С Я А В А

(р. 993)

Пішов Володимир у наші Карпати,
Пішов він карпатських хорват воювати.

Не довго, мабуть, він війну ту тягнув
І вчасно до Києва з військом вернув.

Тривожні висті зі сходу прийшли:
Ідуть печеніги по той бік Сули.

Пішов Владимир проти них у поході,
Зустрів їх над Трубежем на самім броді.

І став Володимир по сей бік ріки,
По той печеніги стоять, як дрюки.

Не сміють ні ті на тамтой бік іти,
Ні сі на сім боці шукати мети.

Ось князь печенізький приїхав к ріці,
До Володимира слова рік отсі:

"Пусти свого мужа, сильнішого в вас,
А я пущу свого, хай борються враз.

Як твій муж могого на землю звалить,
Три роки не будем мечем вас цвілить,
А будемо вашу побіду хвалить.

А як наш муж вашим об землю ударить,
То будем три роки вас парить і жарить".

Поїхав у табір князь Володимир,
По табору шле кликуна не на пир,

А з окликом: "Хай тут зголоситься муж,
Щоб був з печенігом боротися дуж!"

По таборі кликав кликун сім годин,
Та муж на той клик не озвався ні один.

А другого дня князь на брід погляда:
Стоїть на тім боці ворожа орда,

Се свого мужа вони привели,
Та наші охочого ще не знайшли.

Вельми зажурився князь Володимир:
"Невже не знайдеться й у нас богатир,

Що міг би в борню з печеніжином стать,
І нам доведеться тут кров проливать?"

Та ось старий вояк приходить один
І мовить: "Та, княже, у мене там син

При домі найменший, а я з чотирма
Тут в війську, а шостого в мене нема.

А в того найменшого дивна снага:
З ким стане боротися, всіх перемага.

Із старших, бач, кожного він переміг,
Його ж побороти ніхто з них не міг.

Раз якось на нього за щось я пеняв,
А він в руках шкіру воловую мняв, —

Розсердився він - тямлю се й дотепер! —
І шкіру волову руками роздер".

Дуже втішився князь, вчувши диво таке,
І по парубка шле він посольство прудке.

Зараз там три кінні із братьм[и] почвалали,
Молодого борця на другий день примчали.

І сказав йому князь, яке лихо напало.
Відповів молодий: "Коб на тім лише стало!"

Та хто зна, може, сила ще в мене мала...
Чи нема тут міцного, буйного вола?

Може, я перед вами ще пробу зроблю:
Чи він кине мене, чи я його переб'ю?"

Знайшли вола, що був найдужчий зі всіх,
І він роздразнив його як тільки міг,

Ще й гарячим гвоздем велів ззаду впекти,
І погнався на нього віл, мов до мети.

Та він близько до себе вола допустив
І одною рукою за ріг учепив,

А другою за шкіру понижче карку,
І вмить силу свою показав він таку,

Що одною рукою в вола ріг відірвав,
А другою шмат шкіри із м'ясом зідрав.

І сказав Володимир, здивований тим:
"Ну, ти, певно, потрафиш боротися з ним".

Другий день печеніги прийшли над ріку
І гукать почали: "Що, нема нам знаку?"

Ще нема в вас борця? Наш уже тут наспів".
Та Владимир в ту ніч всім зброїться велів.

На сей бік печеніги свого борця
Привели — превеликого, страх, молодця.

А ось вийшов і Володимирів борець —
"От ще хлистик! —сказав печеніг-молодець. —

В одну руку тебе я візьму й задам хлосту!"
Й засміявся, бо рус був середнього росту.

І розміряли пляц між обома полками,
І зійшлися ті два й обнялися руками;

І не встиг печеніг ні зирнуть, ні дихнуть,
Затріщали у нього всі ребра і грудь,

І роззявився рот, очі кров'ю зайшли,
І мертвого його рус поклав на землі.

Закричали від радості руські полки,
Печеніги метнулися вбід до ріки,

Але руські полки бід тельмом прочвалали,
Печенігів рубали, топтали й прогнали.

Володимир борця в радощах обіймав,
Над тим бродом і город міцний заснував,

А на пам'ять, що рус славу тут перейняв
В печеніга, назвав місто Переяслав.

І великим старшим зробив того борця,
Щедро надгородив і братів і вітця.

Писано д[ня] 26 цвітня 1914.

Літописний текст цього оповідання виглядає ось як (ст. 89-90):

Иде Володгмиръ на Хорваты.
Пришедшю же ему с воины хорватской,
И се Печенъи придоша по оной сторонѣ от Сулы,
Володимеръ же (иде) противу имъ.

И оустрѣтѣ на Трубеши на¹ броду,
Кдѣ нынѣ Переяславль,
И ста Володимеръ на сеи странѣ,
Печеньи на онои.

И не смѣяху си на ону сторону²,
И они на сю сторону.
И приѣха князь печенъскыи к рѣцѣ,
И возва Володимира и рече ему:

"Пусти ты свои мужь, а я³ свои, да ся борета.

¹ Р[укопис]: над.

² Р[укопис]: стосторону.

³ Над сим словом у р[укопису] дописано: из.

Да аще твои мужь оударить моимъ,
Да не воюемъ ся за три лѣта и разидемъ⁴ ся разнo, —
Аще ли нашъ мужь ударить вашимъ,
Да воюемъ за три лѣта".

Володимеръ де пришедъ в товары,
Посла по товаромъ бирича гля:
"Нѣту тѣ ли такога мужа,
Иже бы ся ялъ с Печенѣганиномъ брата ся?"

И не обрѣте ся (никто) никдѣже.
И заоутра прихаша Печенѣгн,
А свои мужь приведоша,
А наших не бысть.

И поча тужити Володимеръ,
Посылая⁵ по всимъ воемъ своимъ;
И приде единъ мужь старъ к нему,
И рече ему: "Княже,

Єсть оу мене единъ снъ дома меншии,
А съ четырьми есмь вышель (на воину),
А онъ дома от дѣтства си своего, —
Нѣсть кто имъ оударилъ.

Єдиною бо ми сварящю,
Оному же мнущю оусмие⁶,
И разгнѣва(въ) ся на мя
Преторже черевии руками".

Князь же слышавъ и радъ бысть,
И посла по нь борзо.
И приведоша и ко князю,
И князь повѣда ему вся.

Съи же рече: "Княже, не вѣмъ,
Могу ли сн(ести) его?
Да искусите мя (первое)!
Нѣтуть ли вола велика и силна?"

И налѣзоша волъ силенъ,
И повелѣ раздражити вола,
И возложи (на)нь желѣзо горяче,
И пустиша вола, и побѣже волъ мимо нь.

И похвати вола рукою за бокъ,
И выня кожу с мясы, єлико ему рука я.
И рече ему Володимеръ:
"Можеша ся с нимъ борити".

И на завѣтрѣ придоша Печенѣгн,
И почаша звати: "Вѣльможе се нашъ доспѣлъ?"
Володимеръ же повелѣ той ночи
(Воемъ своимъ) облѣщи ся въ оружье.

И выпустиша Печенѣгн мужь свои,
И бѣ превеликъ зѣло и страшень;
И выступи мужь Володимеръ,

⁴ Р[укопис]: разииодоша.

⁵ Р[укопис]: у рядку перечеркне[не] сля.

⁶ Р[укопис]: се слово в текстѣ замазано, а збоку коло хрестика дописано: кожу.

И възрѣвъ Печенѣжинъ и посмѣя ся, —
Бѣ бо средній тѣломъ.

И размѣривше межѣ обѣима полкома,
И пустиша я к собѣ, и яста ся крѣпко,
И оудави Печенѣжинина в руку до смрти,
И оудари имь о землю.

И вѣскокоша Русь, а Печенѣжѣ, побѣгоша,
А Русь погнаша по нихъ сѣкуще ѣ, и прогнаша их.
Володимѣръ же рад бѣвъ и заложѣ городъ на броду томъ,
И нарече Переяславль, зане перея славу⁷ отрокъ.

Володимѣръ же великомъ мужемъ
Створи того и отца его.
Володимѣръ же възврати ся въ Киевъ
С побѣдою и славою великою.

Наиближчу схожість із отсим прегарно обробленим оповіданням нашого літопису знаходимо в біблійнім оповіданні про двобій філістинського велетня Голіафа з "отроком", молодим гебрейським пастухом Давидом. Подаю тут те оповідання також у поетичній формі:

У ті часи, коли Саул володарем Ізраїля був,
Він з філістинами рік у рік завзяту войну тягнув,

Напали філістини раз Шоко, юдейську країну;
Їм в зустріч обсадив Саул Теревінтову долину.

З одного боку на горі полки філістимлян стояли,
З другого ізраїльські, долину ж між собою мали.

Із табору філістимлян войовник вийшов Голіат,
Високий був на шість локот, а родом був із міста Гат.

На голові він шолом мав спижевий, а на тілі в нього
Спижевий панцир був, ваги більш сотнара цілого.

Мав наголінники спижеві на негах, а на плечах
Наплічник був завішений спижевий ворогам на страх.

А списа держално його вгрубшки було, як грубий палець,
А вістря списа важило дванадцять фунтів — сама сталь.

Йшов щитоносець перед ним. Перед ізраїльтянами
Він зупинився й викликать такими їх почав словами:

"Чого ж ви вийшли і ось тут, немов до битви, поставали?
Ось я вам, філістин! А ви Саула слугами всі стали.

Знайдіть такого між собою, що проти мене вийти годен!
А як він вийде й ми оба поборемось оден-на-оден.

Як пер[ем]оже він мене і вб'є, ми будем вам служити,
А як я вб'ю його, то ви в неволі нашій мете жити".

А як ніхто з ізраїльтян на те нічого не відрік,
Він кликнув знов: "Габру, агон! Нехай знайдеться чоловік

Між вами, щоб зо мною став відважно до двобою,
То ми сьогодні й завтра вас усіх полишимо в спокою".

⁷ Р(укопис): славь.

Чув се Саул і вся його дружина, до війни готова,
Та всіх обняв їх страх, ніхто не відповів одного слова.

Жив у той час у краю Юди Ішаія Ефратіт,
Тоді вже чоловік старий, підійшлих літ,

Він вісім мав синів, з яких найстарші три
В Саула війську теж свої поставили шатри.
Найстарший Еліаб звався, а другий Абінадаб,
А третій Шамма, — кождий там голодував і зяб.

Найменший Давид. Коли найстарші воювали,
Він пас вітцівські череди, що в горах кочували.

І мовив Ішаї одного дня Давиду, сину своєму:
"Візьми сю міру сочевиць варених з мого дому.

І десять ось хлібів, і сира десять плесканок,
І занеси братам аж там, де теребінтовий горбок.

Віддай се зверхнику для них і розпитай самих,
Як їм поводитись, і знак щоб ти приніс від них".

Покинув череду Давид на інших сторожів,
А вранці вирушив на місце бою до братів.

А як на місце те з хлібами й живністю прибув,
Четвертий день уже від того дня минув,

Коли уперве виступив могутній Голіат,
І не вгавав щодня противника до бою визивать.

Стояло військо ізраїльське вже у бойових рядах,
Коли Давид із живністю до табору надтяг.

Віддавши завідателю все те, що для братів своїх
Привіз, він між ряди відвідать їх побіг.

І поки з ними розмовляв та про здоров'я їх питав,
Знов Голіаф філістянин перед рядами своїх став.

Звичаєм своїм найсмілішого на двобій кликав він, —
Та що втікав від нього кождий, слав їм лайку наздогін.

Чув се Давид і бачив се і став у земляків питать:
"Що се за муж, чого кричить, і чом усі вони мовчать?"

І відповів йому один з ізраїльтян. "Та от, сей муж
Звесь Голіаф, він філістин, а так кричить, бо вельми дуж.

Вже п'ятий день одного з нас на двобій визиває він,
Та гонить страх кожного з нас, а він шле лайку наздогін.

Володар наш уже велів по краю всім оголосить:
Хто вб'є його у двобою, той всього матиме досить:

Достатком збагатить його або надасть високу власть,
А як захоче, то й дочку свою за нього дасть".

Се чуючи, до зібраних промовив голосно Давид:
"Та хто ж той необрізаний, що Ізраїля ганьбить?"

Невже ніхто з Єгови слуг супроти нього стать не міг?
Коли не стало духу в вас, готов один я стать за всіх".

На се промовив Еліаб, найстарший брат його, нерадо:
"Чого тебе тут принесло? І на кого лишив ти стадо?"

Легкодух ти і вітрогін! Все щось тобі пустеє сниться!
Того, мабуть, сюди лиш біг, аби на битву подивиться".

Давид сказав: "Отець прислав мене для вашої потреби,
А те, що я до сих сказав, сказав до них, а не до тебе".

Не мовлячи нічого більш, Давид у руку бук узяв,
П'ять камінців гладких знайшов в потоці і в торбину вклав,

І пращу держачи в руці, пішов напроти філістіна.
Сей, бачачи його, спитав у чури: "Що се за дитина?"

А як наблизився Давид, рік Голіаф: "Куди грядеш?
А що то, чи я пес тобі, що з бучком ти на мене йдеш?"

На те Давид сказав: "Іду з тобою стати до двобою,
Щоб докázatь тобі, що ані раз нема страху в мені перед тобою".

"Та кроть же мати твою! Малий, чи ти здурів? —
Сердито велетень та грізно відповів. —

Та я ж тебе сей час на штуки посічу,
А м'ясо й кісточки на жир воронам розмечу".

На те йому Давид ні слова не сказав,
Лиш миттю камінець один із торби взяв,

На пращу положив і свиснув, замахнув,
Гостинця велетню в саме чоло дмухнув.

І камінь проламав чоло і в голові застряг умить, —
І ось препишний Голіаф, мов дуб повалений, лежить.

Давид прибіг тоді і з піхви в нього витяг меч,
І для безпеки голову йому відсік від плеч.

Тоді відкинув меч до велетневих ніг,
Ухопив голову і з нею до своїх побіг.

Дивився здалека Саул на все те діло,
Як пастушок малий ішов до Голіафа сміло.

А як від камінця враз велетень на землю впав,
У воєводи свого Абнера Саул, дивуючись, спитав:
"Се що таке? Чи ти його туди післав?"

Відмовив Абнер: "Свідок бог, мій пане, —
Не знаю, хто він. Та він зараз тут ось стане".

І як лише Давид між військом опинився,
То Абнер назустріч до нього поспішився.

Перед володарем Давид негайно став, —
І дивувався Саул і хлопця запитав:

"Хто ти і відки ти?" Давид на се одвітив:
"Я син твого слуги Ішаї Бетлегеміти".

Писано д[ня] 11 мая 1914.

І тут, як при оповіданні ч. ХХІ, не маємо потреби допускати літературну запозичку пізнішого оповідання від давнішого ані подавати в сумнів історичність одного й другого. Ні в однім, ні в другім нема нічого такого, що не було би можливе в дійсності. При всій схожості многих подробиць та самої основи обох оповідань бачимо також деякі досить важні різниці, а головню ту, що молодий, малосилий пастух старогєбрейського оповідання в староруськім замінений молодим, але незвичайним силачем. Щоправда, гєбрейська традиція пізніших часів надала Давидові надзвичайну силу, бо застала його в розмові з Саулом перед стрічею з Голіафом хвалитися, що коли на його стадо нападе лев або тигр, він зараз біжить і палицею вбиває хижого звіра. Сю подробицю, як і деякі інші в тім біблійнім оповіданні, я пропустив у своїй пе[ре]робці, вважаючи їх пізнішими додатками, що затемняють основу старого оповідання.

Писано д[ня] 25 мая 1914.